

PATENTLER ve PATENT KÜTÜPHANELERİ

Tamer ÖZEL*

Günümüzde "gelişmiş" olarak adlandırılan ülkelerin teknolojiye bugünkü seviyelerine gelebilmiş olmalarının sebeplerinden birisi de, şüphesiz yaratıcı düşünce sahiplerinin ürünleri olan keşif ve icatlara sahip çıkmış, bu değerli ürünleri toplumun istifadesine serbestçe açabilmiş olmalarıdır. Ülkemizde bu amaçla son olarak bir patent kütüphanesinin, Türk Standartlar Enstitüsü (TSE) bünyesinde kurulması kararı alınmıştır. 1988'de faaliyete geçmiş olan merkezin çalışmalarının daha iyi anlaşılması için bazı kavramların tanıtılmasına ihtiyacı vardır.

PATENT VE PATENT KÜTÜPHANELERİ

İngiltere Patent Ofisi, patenti "hayati önem taşıyan teknik enformasyon kaynağı" olarak tanımlamıştır ve bugün, örneğin İngiltere'de 29, ABD'de 62 patent kütüphanesi mevcuttur. Amerika Birleşik Devletleri'nde bugüne kadar alınmış olan patentlerin tümü (yaklaşık 4.700.000 adet) ile bundan sonra her hafta tescil edilecek patentlerin orijinaleri (haftada yaklaşık 1600 adet) TSE patent kütüphanesinde kullanıma açık olacaktır. Bu patent kütüphanesinden meslek ve yaş da dahil olmak üzere hiçbir ayırım yapılmaksızın herkes yararlanabilecektir.

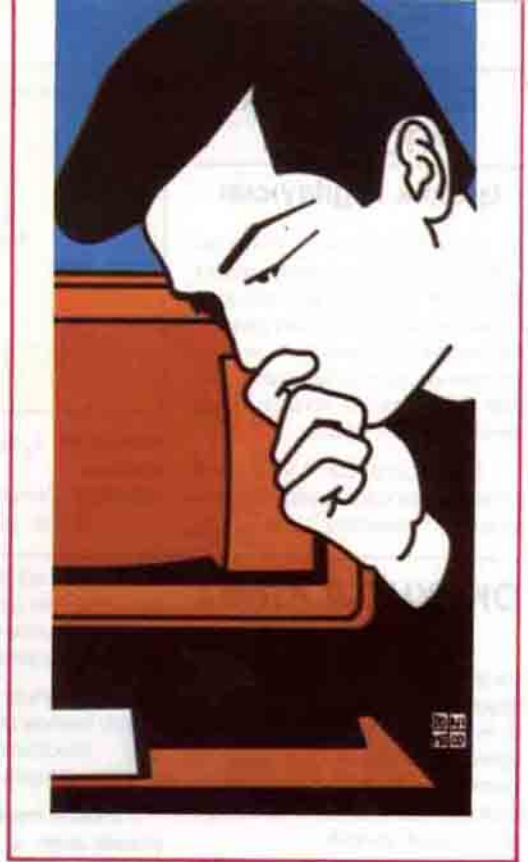
Patent kütüphaneleri şu amaçlarla hizmet verirler:

a) Her türlü yeni keşfedilmiş/icat edilmiş proses veya makinanın veya ürünün veya bunlarda sağlanmış iyileştirmenin herkes tarafından kolayca erişilip öğrenilmesi.

b) Patent başvurusu yapılan bir icadın veya buluşun veya iyileştirmenin gerçekten yeni olup olmadığının araştırılması.

TSE bünyesinde kurulan patent kütüphanesi ise şu alanlarda hizmet verecektir:

a) TSE patent kütüphanesine bugün için sadece ABD patentleri gelmektedir. Ancak kritik patentlerin hemen hemen hepsi ABD'de de tescil ettirilmekte olduğundan, TSE patent kütüphanesi, patent başvuruları için yenilik "ön araştırmasında" kullanılabilir. Kesin "yenilik araştırması" için tüm ülkelere patentleri gereklidir.

b) Kütüphane, dünyadaki her türlü yeni proses, makine veya ürünün ya da bunlarda sağlanan iyileştirmelerin, diğer bir deyişle teknolojiye meydana gelen her türlü gelişmenin bir an önce ilgilienlere ulaşmasını ve üretimde kullanılmasını sağlayacaktır.

c) Patent kütüphanesinin en önemli faydası, bugüne kadar ABD'de birikmiş tüm ticari know-how'ın Türkiye'ye gelmesiyle insanlarımızın daha çok beyin enerjisi harcayarak, Türkiye'nin şartlarına uygun, uluslararası piyasalarda rekabet edebilecek kendi teknolojilerini üretmeleri olacaktır.

KNOW-HOW SAĞLAMA

Know-how neyin nasıl yapılacağına bilgisidir. Türkiye'de ise bugüne kadar lisans anlaşmalarıyla alınmış olan, genel olarak "paket teknolojiler + show-how (bu teknolojilerin nasıl işlediğini göstermek)"tir.

Patentlerde ABD'nin güvenliği ile ilgili, yani sofistike ve nükleer silahlar dışında her konuda know-how vardır. Nükleer konularda patent verilmemeye 1947 yılında başlanmıştır.

İlaç hammaddeleri, kimyasal maddeler, malzeme kompozisyon ve ısı işlemleri, maden cevherleri, cam, kağıt, elektronik, biyogenetik, gıda, telekomünikasyon vb. ile ilgili her türlü proses ve bu prosesleri uygulamak için makineler, günlük hayatta kul-

* Mak.Yük.Müh. Devlet Bakanlığı Müşaviri

lanılan çeşitli aparat ve eşyaların imalatında kullanılan makineler, paketlenme makineleri, lazerler, her türlü ölçme aletleri, motorlar, hatta yeni üretilen bitkiler dahi patentlerin konuları arasındadır. Ayrıca tüm ABD "design" (model) patentleri de kullanıma açık olacaktır.

ABD patent kanununa göre, patent alabilmek için proses veya makineyi, ortalama beceri düzeyinde bir uzmanın yapıp kullanabileceği kadar detaylı ve doğru bir şekilde tanımlamak gerekmektedir. Kanunun bu maddesine uymayan bir buluşa patent verilemez. Ancak, örneğin, bir kimya prosesi ile ilgili patentte uygulamaya ile ilgili yedi örnek verilebilir ve bunların hangisinin optimum ticari proses olduğu söylenemeyebilir. Böyle bir durumda optimum çözümü bulmak için bazı deneyler gerekebilir. Bu, ABD patent kanununda "...patent, bazı deneyler gerektirse de, konuda ortalama yetenekte bir uzmanın patentte tanımlananı yapıp kullanabileceği kadar yeterli bilgiyi vermek zorundadır" şeklinde ifade edilmiştir.

PATENT NASIL ALINIR?

TSE patent kütüphanesinde bulunan, ancak Türkiye'de tescil ettirmediği tespit edilen bir patenti Türkiye'de bir kişi kendi adına tescil ettirmek için başvuramaz. Patent için sadece ilk mucit (kendisi veya onun adına birisi) ve sadece ilk başvuru tarihinden itibaren bir yıl içinde başvurabilir.

Her patentin sınırları, "claim" (haklar) bölümünde, diğer hiçbir patentin haklarıyla keşilmeyecek şekilde çizilmiştir. Diğer patentler "tüm dünyada" alınmış patentleri kapsar. Ancak hiçbir sınır çığneme-yen bir yenilik veya geliştirme sağlanırsa, sadece sağlanan bu yenilik veya geliştirmenin patenti alınabilir. Üstelik sözkonusu olan yenilik veya geliştirme olağan bir düşüncü zincirinden sonra ortaya çıkacak netice olmamalı, o konuda ortalama beceri düzeyinde bir uzmana yeni bir şeyler öğretmelidir. Ölçü değişikliği yeni bir patent konusu olamaz ve koruması devam eden bir patent sözkonusu ise cezai müeyyideler gündeme gelir. Bu açıdan bir kişi, TSE patent kütüphanesinde bulunan patentlerden birinin muhteviyatını, örneğin ölçülerini değiştirerek kendi adına başvurursa patent alamaz.

Yine aklına yepyeni bir fikir gelen, ancak pratik olarak nasıl uygulandığını henüz bilmeyen, ABD patentleri arasında da benzer hiçbir patent bulamamış birisi de bu fikri için patent alamaz. Çünkü, patent ancak pratik uygulama halinde tasvir edilmiş buluş veya icatlara verilebilir.

Türkiye'de "ihtira beratı" olarak anılan patent, "Sinai Mülkiyet Dairesi" adıyla anılan patent ofisi tarafından düzenlenen bir dokümandır. Buluş sahibi bu dokümanla buluşunu herkese öğretmenin mükafatı olarak sadece öğrettiği şeyin belli bir süre Türki-

ye Cumhuriyeti sınırları içindeki yapma, satma, kullanma tekelini alır. Başka birisi mucidin bu hakkını ihlal ettiği zaman patent kanunu mucide onu dava etme, zararlarını tazmin etme hakkını verir.

Yeni bir buluş için patent alınmak istenildiğinde Ankara'da Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'ndaki Sınai Mülkiyet Dairesi'ne başvurulur. Buluşla ilgili tüm detayların verilmesi, başvuru harçlarının ödenmesi ve bazı ilgili formalitelerin yerine getirilmesi gerekir.

Patent ofisine başvuruda şayet taraflar arasında bir gizlilik anlaşması varsa ofise başvurmadan evvel buluştan başkalarına bahsetmenin bir zararı olmaz. Aksi takdirde, başka birisi buluşla ilgili ilk mucitten evvel patent başvurusu yaparsa, ilk mucit ikinciden lisans almak durumunda kalabilir.

Bir patent başvurusuna patent verilmemesine ise genel olarak iki neden gösterebiliriz. İlk neden, buluşun yeni olmamasıdır, yani o konuda dünyanın herhangi bir yerinde bir başkası daha önce patent almıştır. Bu şekilde verilmiş patentler, dünya patent literatürü tarandığında, başka bir ülkede, başka birisi tarafından daha önce patentinin alındığı tespit edilirse mahkeme kararı ile düşürülebilir. İkinci yaygın neden de şudur: Buluş, o konuda ortalama beceri düzeyinde bir uzmanın biraz düşündükten sonra normal olarak bulabileceği kadar basitse, patent verilemez. Harçları ödememek, patent kanununun bazı şartlarını yerine getirememek ise diğer nedenlerdendir. Bazı konularda zaten patent verilememektedir (örneğin ilaçlar, ülke güvenliği ile ilgili buluşlar vb.).

Mucit patentini almış olduğu buluş veya icadını kendisi imal edemiyorsa, patentin sahibine sağladığı yapma, kullanma, satma haklarını lisans ile başkalarına verebilir, karşılığında "royalty" alabilir. Ancak patent almış olmak ticari olarak rekabet edebilir bir buluşun sahibi olduğu anlamına gelmez. Uygulamaya koymak için bir yatırımcı aranıyorsa, mucit yatırımcıyı, ticari olarak başarılı bir buluşun sahibi olduğuna ikna etmek durumunda kalabilir.

PATENT KORUMASI

Patent koruması süresi ülkeden ülkeye değişmektedir. Örneğin Türkiye'de koruma, ilk başvuru tarihinden itibaren 15 yıl devam eder. ABD'de ise bu süre patentin tescil edilmesinden itibaren 17 yıldır.

Patent başvurusu yapıldıktan sonra Patent Ofisi başvurunun patent kanununun şartlarını yerine getirip getirmediğini araştırmaya başlar. Bu yaklaşık iki yıl sürer. Şartlar yerine geliyorsa patent verilir ve patentin haklarını ihlal edenleri dava etme hakkı ancak bundan sonra doğar. Bu yaklaşık iki yıllık sürede buluş "patent pending"dir, yani, bu ifade başvurunun yapıldığı ancak, daha patentin vermediği anlamına gelir.

Patent başka ülkelerde koruma sağlamaz. Türki-

ye'de yapılan başvuru sadece Türkiye'de koruma sağlar. Her ülkede o ülkenin patent kanunu geçerlidir. Şayet başka bir ülkede de patent başvurusunda bulunulmak istenirse, o ülkenin kanunlarına göre başvuruda bulunulabilir. Ancak buna on iki ay içinde karar verilmesi gerekir. Aksi takdirde bu başvuru hakkı yanar. Başvuru yapılan ülkede (örneğin Paris anlaşmasına üye bir ülkede) başvuruya öncelik tanınır ve ilk başvuru tarihi olarak Türkiye'deki başvuru tarihi kabul edilir.

Alınan patentin dünyanın tüm ülkelerinde geçerli olması sözkonusu değildir. Ancak ülkeler arası anlaşmalar bazı kolaylıklar sağlar. Örneğin "European Patent Organization" a (EPO) yapılan başvuru EPO'ya üye bütün ülkeler için geçerlidir.

Bir buluş için patent alınmazsa ne olur?

a) Şayet buluş piyasaya sürülmezse ve yayınlanmazsa hiçbir şey olmaz. Ancak bu arada başka birisi aynı şeyi bulur da patentini alırsa artık buluş onun olur ve ilk mucit buluşunu ticari olarak uygulamak isterse patent sahibinden lisans almak durumunda kalır.

b) Şayet ilk mucit buluşunu piyasaya sürmezse, ancak buluşunu başkaları tarafından yapıp kullanılabilir kadar detaylı bir şekilde herhangi bir yerde yayınlarsa, o zaman artık başka hiç kimse o buluşun patentini alamaz. Ticaretini yapmak isteyen herkes kimseye sormadan yapabilir.

c) Şayet ilk mucit buluşunu piyasaya sürerse, patent koruması olmadığından dolayı her isteyen (ve kabiliyeti olan) kopya edebilir ve mucit hiçbir hak iddia edemez.

DİZAYN-PROJE ÇALIŞMASI NASIL YAPILIR?

Gelişmiş ülkelerde dizayn-proje çalışmaları günlük problemleri çözmeye ve araştırma-geliştirme faaliyetlerine yöneliktir. Bu ülkelerdeki endüstriyel şirketlerin ve teknisyenlerin geçmişteki deneyimlerden yararlanma şansı daha yüksek olduğundan, işleri Türkiyedekinden çok kolaydır.

Türkiye'de yapılabilecek dizayn-proje çalışmaları, şu ana başlıklar altında toplanabilir:

- Dünya piyasalarında rekabet edebilir bir ürün yapabilmek için, her şeyden evvel çağdaş teknolojide uygulanan "tüm" imalat tekniklerini bilmek temel alt yapıdır. Bunun için en iyi referans ABD endüstrisi için American Society For Metals (ASM) tarafından hazırlanmış olan "Metals Handbook" un 8. ve 9. baskısının tüm ciltleridir. ASM'in adını taşıyan tüm yayınlar ABD endüstrisi için önemli bir referans kaynağı oluşturur. "Society of Manufacturing Engineers" in yayınları da tüm imalat teknikleri ile ilgilidir. Branşı ne olursa olsun, bahsi geçen bu yayınları etüd etmemiş mühendisin uluslararası piya-

salarda rekabet edebilir bir ürün üretme şansı düşük olacaktır. Bu temel yayınlara ilave olarak her mühendisin yurt dışında (tercihen ABD'deki) branşındaki bir odaya üye olması ve onların yayınlarını günü gününe takip etmesi mühendislerimizi uluslararası standartlara çekecektir ve yararlı olacaktır.

- Yatırım konusu pazar araştırması neticesinde belirlenir.

- Konuyla ilgili gelişmiş ülkelerde hazırlanmış el kitapları, seminer notları, mesleki odaların yayınları, teknik makaleler ve benzerlerinin etüdünden konunun alt başlıkları tesbit edilir.

- Patent kütüphanesinde patent araştırması ve patent etüdü yapılır. Burada tesbit edilen tüm alt başlıklardaki patentler ve o konuda iş yapan şirketlerin almış olduğu patentler araştırılır ve incelenir (bu aşamada daha detaylı olarak anlatılacaktır).

- Yerli piyasadaki mevcut imalat teknikleri gözden geçirilir. Bu, ön dizayn aşamasında neyin, nerede, nasıl imal edilebileceği hakkında bilgi sahibi olunmasını sağlar. Uygulanamayacak tekniklere alternatifler aranır.

- Ön dizayn yapılır; yatırım, işletme ve birim ürün maliyeti hesaplanır. Burada bulunacak birim ürün maliyeti dünya piyasalarındaki (örneğin ABD'deki) perakende satış fiyatının beşte biri, veya yine oradaki toptan satış fiyatının iki buçukta biri değilse bu, ürün dünya piyasalarına girmekte güçlük çekecektir anlamına gelir. Proses veya makinelerin yeniden gözden geçirilmesi gerekir. Rakamlar cazip olmazsa bu aşamada projenin terkedilmesi uygun olur. Rakamlar cazip ise bir sonraki aşamaya geçilir.

- Destek literatürünün temini ve detaylı dizayn çalışması yapılır. Başarılı bir dizayn çalışması için toplanacak olan şu tür bilgiler destek literatürünü oluşturur:

• Örneğin fasulye kurutan bir sebze kurutma fırını dizayn edilecekse, kapasite tesbitinde fasulyenin 70 derecede % 40 bir izafi nem oranında suyu hangi "diffusion" (sızma) katsayısıyla bıraktığını öğrenmek gerekir. Bu bilgi gelişmiş ülkelerde araştırılmıştır ve teknik makalelerde yayınlanmıştır. Örneğin ABD Tarım Bakanlığı (U.S. Department of Agriculture) yayınlarında mevcuttur ve gelişmiş ülkelerde her kütüphaneden temin edilebilir.

• Kurutulmuş fasulyenin piyasaya sürülürken hangi standartlarda olacağı gelişmiş ülkelerde belirlenmiştir (örneğin hangi ebatlarda olacakları, içindeki maksimum nem, bakteri, sülfür oranları ve benzerleri). Bu bilgiler ABD'de "Food and Drug Administration", Avrupa'da "European Common Market" yayınlarında mevcuttur.

Makine dizayn ederken burçlarda kullanılacak tüm toleranslar; hangi şartlarda hangi boya kullanılacağı, hangi tür kaynak atılacağı ve benzeri detaylı

FOTOĞRAFIN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Geçen sayımızda düşüncenize sunduğumuz alttaki küçük resim, hepimizin ağzında bulunan azı dişimizin büyütülmüş görüntüsüdür.

Diş kıvrımları arasında sarı olarak görülen kısımlarda, yemek artıklarının ve bakterilerin oluştuğu çürümeler ve çürüme sonucu oluşan plakalar görülüyor.

Yandaki büyük resim bu ayın konusunu oluşturuyor. Bakalım ne olduğunu bilecek misiniz?

teknik bilgiler, hatta hangi tür kalite kontrol yapılacağı dahi standartlarda mevcuttur (örneğin ANSI, ASIM, DIN, BS Baltimore Lab. gibi).

Gelişmiş ülkelerde her türlü destek literatürünü temin etmek kütüphanelerin görevidir.

- Yerli piyasada mevcut hazır seri imalâtlar tespit edilir.

- Bütün verilerin ışığında detaylı dizayn yapılır, aplikasyon resimleri çıkarılır, şartnameler hazırlanarak piyasa imalâtçılarından teklifler alınır. Gerçek maliyet bu aşamada belli olur.

- Türkiye'de imalâtçıların yakından kontrol ve takip edilmesi, sözleşmelerin çok ciddi hazırlanması, ağır cezai müeyyidelerin konulması, kalite kontrolün gerektiği gibi yapılması, imalâtçıların ve projenin başarısı için hiçbir zaman gözardı edilmemelidir.

Son aşamada ürünün,

- Montajı yapılır.
- İşletmeye alınır.
- Pazarlaması yapılır

ÜRETİM İÇİN PATENT ARAŞTIRMASI

Patent araştırması konuya veya şirket ismine veya mucit ismine göre yapılır. Konuya göre yapılan araştırmada, indexlerden faydalanılarak o konuda alınmış tüm patentlerin 1790 yılından bu yana olan

listesi çıkarılır. Patentler teker teker gözden geçirilerek, ticari üretime girmiş olanları, işe yarayanları, yaramayanları seçilerek ayklanır (konuya göre bazen binlerce patent arasından yüzlerce patent seçilme durumunda kalınabilir). Seçilen tüm patentler incelenerek teknolojinin geçirmiş olduğu evrim kavranır; know-how hazmedilir, dizayna geçilir.

300 civarında ana başlık (class), 90.000 civarında da teknolojik grup veya alt başlık (subclass) bulunan indexlerde, patentler şirket ve mucit ismine göre de mevcuttur. Bir konuda iş yapan bir şirketin almış olduğu tüm patentleri de taramak mümkündür. Mucidin ismi belliyse patentine ulaşmak hiç zaman almaz.

İmalat için konudaki tüm teknoloji evrimini kavramış, know-how'ü özümlemiş olmak gerekir.

Müteşebbis ruhlu herkes patentlerden faydalanabilir. Ancak, teknik eğitim görmüş olmak, imalat teknikleri hakkında bilgi sahibi olmak, teknik litara-türleri takip etmek başarıyı daha da artırır. □

Not : Patentlerle ilgili daha fazla bilgiyi önce TSE'den temin edebileceğiniz "Patentler ve Patentler ile ilgili Kavramlar" makalesini okuyarak, çok daha detaylı bilgi için ise "United States Code Annotated, Title 35. St. Paul, Minn. West Publishing Co., 1986"ya (ABD Konsolosluk kütüphanelerinden) başvurarak temin edebilirsiniz.